

Hans Jensen: De danske Stænderforsamlings Historie 1830—1848. Udgivet af den danske Rigsdag i Anledning af Hundred-aaret for Stænderanordningerne af 28. Maj 1831. I—II. Kbh. 1931—34.

Lejlighedssange og Lejlighedsskrifter hører meget ofte til det, der staar i Dag og falder i Morgen. Alligevel har man ikke saa sjældent set, at netop Lejligheden har skabt det fremragende. Der skal flere Betingelser til, for at det kan ske, men det vigtigste er nok, at Lejligheden er værd at mindes, og at en Forfatter med Evne og Villie kan inspireres af den. Hans Jensens Lejlighedsskrift er uden al Tvivl et af de betydningsfuldeste Værker i dansk Historie, de sidste Aar har bragt. Men her var Betingelserne ogsaa til Stede. Aarhundreder er ikke lige lange. Om der om fjorten Aar kan skrives et tilsvarende Værk om den danske Rigsdag, vil Tiden vise; jeg betvivler det. Rigsdagen er endnu i den Grad et levende og kæmpende Væsen, enhver dansk Historiker er i den Grad spundet ind i dens Saga paa godt og ondt, at det vil blive svært at naa den personlige Ro, der er den virkelige Kerne i det, man kalder Objektivitet. Med Stænderforsamlingerne er det anderledes. Af det Hundrebaar, der løb ud i 1931, levede de kun i de første atten Aar. De har været Historie i snart 90 Aar, ikke død og gold Historie, men dog en Periode, der er sluttet. Paa den anden Side bar de saa meget Ved til Omvæltningen i 1848, og saa mange af deres Tanker levede videre under de nye Kaar, at vi den Dag i Dag er i Gæld til dem, er nysgerrige over for deres Begivenheder. I alt det ydre er der saare lang Vej fra Stændersalene i Roskilde og Viborg til Christiansborg, men der gaar synlige og usynlige Traade, overskaarne og ubrydelige, mellem de to Forsamlinger, og naar vi er Parlamentarismens Børn, er vi ogsaa Stændernes.

Det er da ikke alene Historiens Tarv, men ogsaa Livets, der sker Fyldest, naar Stændernes Saga skrives. Det er ogsaa rigtigt, at det blev Hans Jensen, der skrev den. Da Værkets Faddere, Dr. Neergaard, Professor Aage Friis og Dr. Munch 1927 valgte ham som Forfatter, handlede de ikke i Blinde. Hans Forudsætninger laa klart for Dagen: han var en metodisk Historiker af Erslevs Skole, han besad i Kraft af sin Oprindelse en intim Samfølelse med de Folkelag, der 1831 hentedes frem til Statens Gerning, og han havde i sine Studier vist en indtrængende Forstaaelse af den Enevælde, der skabte Stænderne. Disse Forudsætninger i eet gav og giver Hans Jensen en Særstilling i yngre dansk Historieforskning. I vor rige Litteratur om Bonden har der uægtelig været spillet paa adskillige Instrumenter og af mange Slags Kunst-

ner, men det er ikke netop den metodisk skolede Videnskabsmand af Bondens Slægt, der har ført an. Og det være sig som det vil med Race og Arvelighed, Sønnen har en lønlig Samfølelse med Faderen, der fra Tid til Tid vil bryde gennem erhvervede Kulturlag.

Hans Jensen havde allerede i »Lars Bjørnbak og den bjørnbakske Bevægelse« (1919) givet en af vore faa selvstændige Monografier til moderne dansk Politiks Historie. Den viser straks de Evner, der er ham egne; de er som saa meget, der har Værdi, dobbeltsidede: Blik for Liniere i et Samfunds Struktur og Udvikling og Forstaaelse af Enkeltmennesket netop i dets Sammenhæng med Samfundet. Det lille populære Arbejde »Den engelske Revolutions Historie« (1920) peger i samme Retning. Videnskabelige Undersøgelser gav Hans Jensen i Afhandlinger som den om »Bondecirkulæret af 8. November 1845« (1921), og endelig havde han, da han overtog Stænderværket, fuldført det Afsnit om »Enevældens Afslutning 1814—48«, der blev trykt i VI Bd. af »Det danske Folks Historie«, og hvori han lagde Grundstenen til den Skildring af Enevælden, der indleder hans Værk om Stænderne.

Stænderværket falder i to Dele, hvoraf den ene udkom i Hundredeaaret for de første Stænderanordninger (1831), den anden i Hundredeaaret for den endelige Ordning 1834. Praktiske Grunde virkede sammen med Ønsket om at fejre netop disse to Aar til, at Udgivelsen skete saaledes. Nogen Skillelinie systematisk eller kronologisk er der i øvrigt ikke mellem de to Bind. I første Del, der har Undertitlen »Stænderforsamlingernes Tilblivelse og deres første Virksomhed«, giver Hans Jensen først som Indledning en Oversigt over Stats- og Samfundsforhold i Frederik VI.s Monarki. Han skildrer her Landet og dets Befolkning, giver paa femten Sider sin egen Nyvurdering af Enevældens Art og Omfang, behandler Samfundsforholdene og den økonomiske Vending til det bedre omkring 1830, Hertugdømmernes Særstilling og endelig offentligt Liv og Samfundsopfattelse i Almindelighed. De tre følgende Afsnit behandler Beslutningen om at indføre Stænderforsamlinger samt Anordningerne af 1831 og 1834, fjerde Afsnit hedder »De første Stændervalg og Forberedelsen af de første Stænderforsamlinger«, og derefter handler femte til syvende Afsnit henholdsvis om Stænderforsamlingerne i Roskilde 1835—36, i Viborg 1836 og Slesvig s. A. Et afsluttende Kapitel sammenfatter derefter Resultaterne af de første Stænderforsamlinger, politiske og folkelige. Man kunde nu vente, at Forfatteren vilde leddele andet Bind (hvis Undertitel er »Stænderforsamlingernes Virksomhed og Betydning fra 1838 indtil 1848«) paa samme Vis, men

han har valgt en anden Fremgangsmaade. I en indledende Oversigt skildrer han først Stænderforsamlingernes ti sidste Aar, 1838—48, under eet, Samfundets almindelige Udvikling, politiske Forhold i Europa og Stændernes Plads inden for Statsstyrelsen. Derefter giver han i fire Afsnit sammenfattende Udviklinger af Stændernes Stilling til en Række af de vigtigste Spørgsmaal i Tiden og Styrelsen: Statshusholdningen, Forfatningsspørgsmaalet og det nationale Spørgsmaal, Landbo- og Købstadsforhold, almindelige økonomiske og sociale Spørgsmaal, Kirke og Skole, Retsvæsen og almindelige Retsforhold, Bilandene.

Der kan indvendes forskelligt mod denne Plan og dens Gennemførelse, og det er muligt, at Forfatteren nu, med fuldt Overblik over Stoffet, vilde vælge en anden Leddeling. Det vil heller ikke kunne nægtes, at visse Partier af første Del er noget prægede af Tidsnød. Indvendingen er dog mere af formalistisk end af reel Betydning, thi Hans Jensen faar netop gennem den Opstilling, han har valgt, Lejlighed til at belyse de Problemer, der er Genstanden for hans Værk, fra alle Sider, og en endelig Sammenfatning og Vurdering giver han i det betydningsfulde sidste Kapitel »Slutning« i andet Bind. Det fortrinlige Person- og Sagregister og den biografiske Oversigt over Stænderforsamlingernes Medlemmer (ved cand. mag. Vermund G. Laustsen) gør Orienteringen forholdsvis let.

Af et Værk som dette kan der plukkes utallige Ekskurser, der kan drages Sammenligninger, Enkeltspørgsmaal kan i rigt Maal undersøges og kritiseres, der kan ogsaa kauseres aandfuldt med Sideblik til Dagens Problemer. For den videnskabelige Forskning har først og fremmest følgende Spørgsmaal Betydning: har Forfatteren stillet sig Opgaven rigtigt, har han samlet det rette Stof, har han benyttet det med den Blanding af Skepsis, Følelse og Fantasi, der udgør den historiske Kritik, har han i Fremstillingen stillet sig de rette Problemer, og har han løst dem med Forskerens Hæderlighed, har han endelig skrevet med en Pen, der er den historiske Skribent værdig? Med disse Spørgsmaal staar og falder Værkets videnskabelige Værdi, og det vil være muligt at besvare dem med ja, om end med forskellig Betonning.

Hans Jensen har stillet sig Opgaven rigtigt. Han har ikke set den alene i at give en minutios Fremstilling af Stændernes Tilblivelse og Virken. Han har bygget sit Arbejde et vægtigt Fundament i en Skildring af den Enevælde, der skabte Stænderne. Her er han Vejbyder. Den liberale Historieskrivning fra det 19. Aarhundredes Midte er korrigeret efterhaanden af Joh. Steenstrup,

Edv. Holm, Peter Munch og Axel Linvald, men med størst Forstaaelse og skarpest Blik af Hans Jensen i det korte Indledningskapitel til første Bind. Paavisningen af Kollegiers og Embedsmænds væsentlige Del i Statsstyrelsen og Oplosningen af den massive »Vi alene vide«-Teori er et af de frugtbare Resultater, der bygger Bro fra Periode til Periode — det ædleste Arbejde for en Historiker. Med større Forsigtighed, men dog forstaaeligt nok, bygger Hans Jensen i andet Bind Slutningsafsnit Broen videre til 1849 og 1866. Dermed tager hans Bog sin Plads i nyere dansk Samfundshistorie, og det er videnskabeligt set ingen Mangel, at meget er mere antydnet end sagt, hvad i øvrigt ogsaa Bogens Forudsætninger og Anledning paabød.

For de benyttede Kilder gør Hans Jensen udførlig Rede i Indledningerne til begge Bind. Der foreligger en omfattende trykt Litteratur, men den belyser mere Sidespørgsmaal og almindelig Baggrund end selve Stændernes Historie; det er de kendte Arbejder bl. a. af A. S. Ørsted, A. D. Jørgensen, M. Rubin, A. Thorsøe, P. Lauridsen, P. Munch og V. Falbe-Hansen foruden tyske Historikere. Hans Jensen har et udtømmende Kendskab til disse og andre Værker, og han staar paa givne Punkter i Gæld til dem, men han benytter dem overmaade frit og polemiserer jævnlig mod dem. I Virkeligheden har Arbejdet paa det centrale maattet tages op fra nyt paa arkivalisk Grund, og her er Materialet ikke lille. Til Stænderanordningernes Tilblivelse saavel som Stænderforsamlingernes Virkemaade o. s. v. findes der i Rigsarkivet i forskellige Samlinger omfattende Bidrag; det har for Tilblivelseshistorien været af Betydning, at Hans Jensen har faaet Tilladelse til at benytte Kongehusets Arkiv. Her er endvidere inddraget Stof fra flere udenlandske Arkiver, Kiel, Berlin og Wien. Om Valgene findes udførlige arkivalske Oplysninger i Arkiverne i Viborg og Kiel; hertil kommer Aviserne, der med den besværlige Overskuelighed praktisk talt er at anse for Arkivalier. En Række Privatarkiver og Brevsamlinger er benyttet; blandt de betydningsfuldste kan nævnes J. P. Höpps Privatarkiv, der har været udlaant fra Meldorf.

En Hovedkilde til Fremstillingen af selve Stænderforsamlingernes Historie er naturligvis de foreliggende Mødereferater. De findes i Form af haandskrevne Protokoller og trykte Tidender, og de to Rækker supplerer hinanden. Der er som Forberedelse til Hans Jensens Fremstilling udarbejdet haandskrevne Sag- og Personregistre til hele dette Materiale. Institutet for Historie og Samfundsøkonomi af 1927, der overhovedet har fungeret som en Art Fødselshjælper ved Værkets Tilblivelse, har ladet dette for-

tjenstfulde Arbejde, der vil faa selvstændig Værdi ud i Fremtiden, udføre ved Arkivar Harald Jørgensen.

Hans Jensen har utvivlsomt fremdraget langt det væsentlige af det Stof, der overhovedet kan være Tale om. Det er muligt, men ikke sandsynligt, at der endnu kan dukke Privatarkiver op af Betydning for denne Periode, der kan maaske hist og her i Udlandet findes noget, og det er muligt, at Aviserne ved metodisk Registrering kan give et og andet. Praktisk talt maa man dog sikkert betegne Hans Jensens Stofindsamling som udtømmende.

Hans Jensens Benyttelse af Stoffet er præget af rolig Overvejelse. Det er ham aldrig om at gøre at opstille fristende Hypoteser, han er maaske endogsaa alt for forsigtig under Indtrykket af Bogens Anledning og Tilblivelse. Der kan paavises Fejl i Citater og omtvistelige Fortolkninger, men som Helhed gives der en — lykkeligvis ved Fodnoter, ikke ved Bagnoter — dokumenteret Fremstilling, hvis Genesis den kyndige vil kunne følge.

Hans Jensen har overalt stillet sig de rette Problemer. Den historiske Problematik er visselig en vigtig Disciplin, men det gælder om at forstaa den rigtig. Problemerne skal ikke hales frem ved Haaret eller stilles op til preussisk Parademarch. Der gives en tysk Form for Historieskrivning, hvor det drøner og buldrer af Problemer. Undertiden bliver der slet ikke noget tilbage ud over dem. Anderledes hos Hans Jensen, der er typisk dansk, specielt sjællandsk. Problemerne vokser ud af de Kendsgerninger, der fortælles om, de udvikler og præsenterer sig halvt ubemærket, og de faar Svar, som ikke slaas op paa Plakater, men som for den kyndige aabner Perspektiver for ny Forskning, hvilket er meget vigtigere end Plakater. Hans Jensen har i sin Bog behandlet og berørt en Fylde af politiske og saglige Problemer. Han kan umulig være lige helbefaren i dem alle. Men med smidig Intelligens har han de fleste Steder suget netop det Indhold af dem, som Fremstillingen kræver, og givet de Svar, den videnskabelige Redelighed paa given Tid og Sted tillader. Dette er god Norm for dansk Historieskrivning.

Et enkelt Problem er det ældgamle: Dansk og Tysk. Hans Jensen faar flere Steder Lejlighed til at skifte Ret mellem de to Kulturer, de to Følemaader. Hans Behandling har her vundet fortjent Anerkendelse fra tysk Side. Det er kun glædeligt — ikke mindst paa et Tidspunkt, da tysk Historieskrivning i betænkelig Grad truer med at forfalde til en drønende Problemstilling, som i Danmark anses for uvidenskabelig.

Hans Jensen er ikke det, man forstaar ved Stilist. Det kan ogsaa være det samme. Han forsømmer aldrig Stoffet for Sprogets

Skyld. Han har i udpræget Grad den afhandlende Form fremfor den malende. Han bruger flere Ord af Dagliglivets Vocabularium, end Historikerne fra forrige Aarhundrede syntes om. Han tillader sig ogsaa saglige Sideblik til Øjeblikkets Begivenheder, som naturligvis kan være farlige, men som bør tilgives en levende Aand, der skriver for levende Mennesker. Forfatterens Personlighed træder vistnok mindre frem i denne Bog, end han selv kunde have ønsket — den højtidelige Anledning paalagde Varsomhed. Alligevel øjnes den klart nok: Intelligens og Humor. Ikke jysk Lunhed eller fynsk Lyrisme, et sjællandsk halvt spottende, halvt undseligt Smil, der udtrykker Glæde over Erkendelsen.

Erkendelse, ikke Agitation, Forklaring, ikke Angreb eller Forsvar. Kan noget bedre siges om et historisk Værk? Jeg ønsker Hans Jensen til Lykke med denne Bog og de Løfter, den giver. Han staar nu i sin Alders fulde Kraft, og Bogen behøver ingenlunde at blive hans bedste.

Povl Engelstoft.
